

БАТЛАВ:

ХОВД АЙМГИЙН БОГ-ЫН ДАРГА: _____ /Ч.НЭРГҮЙ/

ЗӨВШӨӨРЧ, ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮҮРЭГ ХҮЛЭЭСЭН:

“ВЕСТЕРН ХОЛД” ХХК-ИЙН

ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ: _____ /Б.ЭНХБАТ/

**ХОВД АЙМГИЙН БУЯНТ СУМЫН НУТАГ ДАХЬ “ЭЛСТ - ЯСТ” НЭРТЭЙ ТҮГЭЭМЭЛ
ТАРХАЦТАЙ АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТАЛБАЙН 2026 ОНД ГҮЙЦЭТГЭХ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Хянасан:

Ховд аймгийн БОГ-ын
мэргэжилтэн: _____ /Б. Ариундолгор/

Боловсруулсан:

“ВЕСТЕРН ХХК-ийн

Байгаль орчны менежер: _____ /Б.Дэлгэрмаа/

ХОВД АЙМАГ

2026 ОН

АГУУЛГА

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ.ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Элст Яст ордын товч танилцуулга мэдээлэл

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

2.1. Талбайн нийгэм эдийн засаг, дэд бүтэц

2.2. Талбайн физик газарзүй

2.3. Усан сүлжээ

2.4. Хөрс, ургамал

2.5. Амьтны аймаг

2.6. Элст ястын ордын геологийн тогтоц

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛТИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

3.1. Газрын гадарга, хөрс, ургамлын бүрхэвчид үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

3.2. Агаарын чанарт үзүүлэх болзошгүй нөлөөлөл

3.3. Усанд үзүүлэх болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

3.4. Амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

3.5. Хүний эрүүл мэндэд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.1. Төлөвлөгөөний зорилго, зорилт

ТАВДУГААР БҮЛЭГ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

5.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

5.2. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

5.3. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

5.4. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

5.5. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

5.6. Түүх, соёлын өдийг хамгаалах төлөвлөгөө

5.7. Болзошгүй осол, эрсдлийн менежемент, удирдлага зохион байгуулалт

5.8. Байгаль орчны аудит

5.9. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

5.10. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх

5.11. “Элст Яст” ордын 2026 оны БОМТ-ний нийт зардал

1. ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

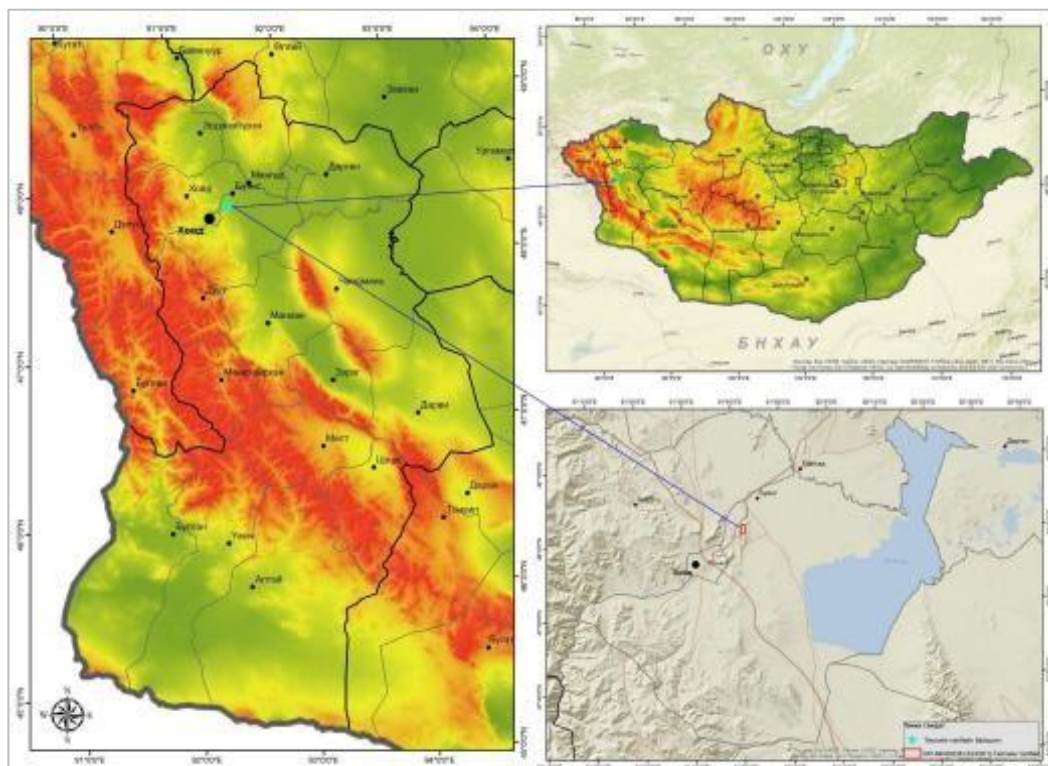
Төслийн нэр:	“Элст барилгын чулуу, Яст элсний ордыг ашиглах төсөл”
Төсөл хэрэгжүүлэгч:	“Вестернхолд” ХХК
Регистрийн дугаар:	4065115;
Улсын бүртгэлийн дугаар:	1611002075;
Хаяг:	Ховд аймаг, Буянт сум, Норжинхайрхан баг, Хөх булан;
Утас:	70707000

Вестернхолд” ХХК-ийн хэрэгжүүлж буй “MV-84000038 (A23/001) тоот тусгай зөвшөөрөл бүхий “Элст” барилгын чулуу, “Яст” элсний ордыг ашиглах” талбай нь Ховд аймгийн Буянт сумын нутагт, Улаанбаатар хотоос 1500 км, Ховд хотоос зүүн хойш 15 км, Буянт сумын төвөөс баруун урагш 8.0 км зайд орших ба ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайн булангийн цэгийн солбицлыг доор хүснэгтээр үзүүлэв. Төслийн ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайн хэмжээ 240.01 га болно.

Хүснэгт 1. Талбайн солбицол

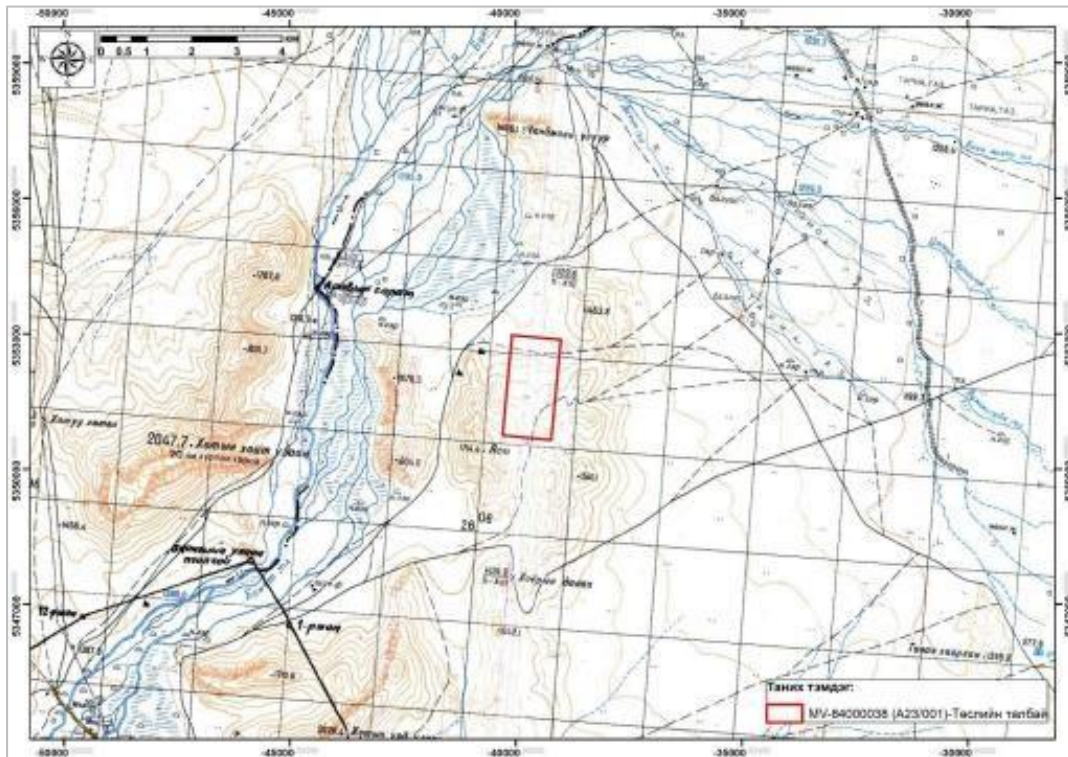
Д/д	Уртраг			Өргөрөг		
1	91	45	29.16	48	6	1.09
2	91	44	37.04	48	6	1.09
3	91	44	37.04	48	4	49.00
4	91	45	29.16	48	4	49.00

Тусгай зөвшөөрлийн талбайн байршлыг доорх зургуудад үзүүлэв.

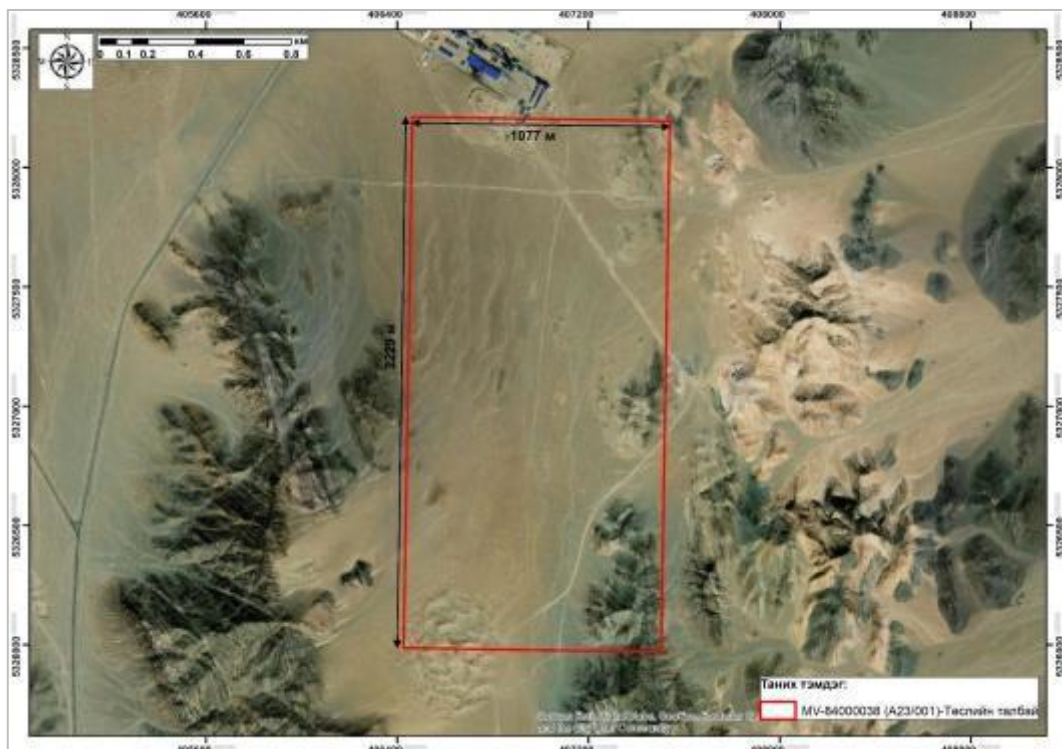

Зураг 1. Төслийн талбайн хүрээлэн буй орчны төлөв байдал сансрын зургаар

Төслийн талбайн хүрээлэн буй орчны төлөв байдлыг байр зүйн зураг болон сансрын зургаар үзүүлэв.

Зураг 2. Төслийн талбайн хүрээлэн буй орчны төлөв байдал байрзүйн зургаар

Зураг 3. Төслийн талбайн хүрээлэн буй орчны төлөв байдал сансрын зургаар

2. БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

2.1. Талбайн нийгэм, эдийн засаг, дэд бүтэц

“Элст” барилгын чулуу, яст элсний орд нь Ховд аймгийн Буянт сумын нутагт оршино. Буянт сум нь Ховд аймгийн төв хэсэгт оршдог, уул, хээр хосолсон нутагтай. Сум нь аймгийн төвөөс ойролцоогоор 25 км зайд байрладаг. Засаг захиргааны нэгжийн хувьд 5 багтай бөгөөд мал аж ахуй, газар тариалан хосолсон эдийн засгийн бүтэцтэй.

Буянт голын сав газарт оршдог тул усалгаатай тариалан эрхлэх боломжтой, аймгийн газар тариалангийн гол бүсийн нэг юм. Сумын нийт нутаг дэвсгэр нь уулархаг болон тал хээрийн бүс хосолсон байгалийн тогтоцтой бөгөөд мал аж ахуй зонхилсон эдийн засагтай. Аймгийн төвтэй ойр байрлалтай тул авто зам, худалдаа үйлчилгээ, зах зээлийн харилцаанд харьцангуй сайн холбогдсон.

Хүн ам: Сумын хэмжээнд 2025 оны байдлаар 3702 хүн ам бүртгэгдсэн бөгөөд 47,2 хувь эмэгтэй, 52,7 хувь эрэгтэй байна. Ховд аймгийн Буянт сумын хүн амын тоо 2015 онд 3301 хүн тоологдож байсан бол 2024 онд 3734 хүн тоологдсон байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хүн амын тоо харьцангуй тогтвортой бөгөөд хөдөө аж ахуйн бүсийн сумдтай адил хот суурин газар руу шилжилт хөдөлгөөн тодорхой хэмжээгээр ажиглагддаг.

Зам тээвэр: Улаанбаатар хотоос УБ - Ховд – Буянт гэсэн маршрутаар зорчдог, засмал замд холбогдсон. Сум орчим ердийн хөрсөн замтай. Сум хооронд засмал замтай. Сумын төвд НИК ШТС-уудтай. Дугуй засварын газартай.

Харилцаа холбоо: Мобиком, Юнител, Скайтел, Жи мобайл зэрэг үүрэн холбооны сүлжээнүүдтэй.

Эрчим хүч: Талбайтай ойролцоо Улаангом Ховдын 100 кВт, Мянгад - Эрдэнэбүрэнгийн, Мянгад -Ховд сумын ба Мянгад-Манхны 10 кВт-ын эрчим хүчний өндөр хүчдэлийн шугамууд дайран өнгөрдөг.

Эдийн засаг: Хайгуулын талбайн орчимд орших малчид таван хошуу мал өсгөж, Буянт сумын тариаланчид хүнсний ногоо, жимс, жимсгэнэ зэрэг тариалсан бүтээгдэхүүнээ голчлон аймгийн төвийн хүн амын хэрэгцээнд борлуулдаг. Судалгааны талбай нь нийслэлээс алслагдсан эдийн засаг, дэд бүтцийн хөгжил сул бүсэд хамаарах боловч, бүс нутгийнхаа хэмжээнд дэд бүтцийн хөгжил харьцангуй сайжирсан нутагт хамаарна.

Боловсрол, эрүүл мэнд: Сумын хэмжээнд 1 ерөнхий боловсролын сургууль, 1 дотуур байр, 1 сумын эрүүл мэндийн төв, 2 хүүхдийн цэцэрлэг үйл ажиллагаа явуулж байна.

Өрх, гэр бүлийн байдал: Сумын өрхийн тоо 2014-2024 оны хугацаанд 859 өрхөөс 1022 болж 8.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Тус сумын хэмжээнд гэрлэлтийн байдлыг 2024 оны тоон үзүүлэлтээс харвал 14 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна.

Ажиллах хүч: Аймгийн хэмжээнд ажиллагчдыг ажил мэргэжлийн ангиллаар нь сүүлийн 10 жилийн хугацаанд авч үзэхэд Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын мэргэшсэн ажилтан хамгийн их хувийг эзэлж байна.

Мал аж ахуй: Тус сумын малын тоог харьцуулбал нийт малын 30.6 хувийг хонин сүрэг, 46.6 хувийг ямаан сүрэг, 10.5 хувийг адуун сүрэг, 12.1 хувийг үхэр сүрэг, 0.2 хувийг тэмээн сүрэг тус, тус эзэлж байна.

Төслийн дэд бүтэц: Ажилчдын амьдрах хотхон, засварын газар зэрэг барилга

байгууламж нь үйлдвэрийн талбайд байрлах бөгөөд ордын талбайд зөвхөн олборлолтын үйл ажиллагаа явагдана. Үйлдвэрлэлийн талбай тусгай зөвшөөрлийн талбайн хойд талд залгаа байрладаг байна.

Цахилгаан хангамж: 160 кВА-ын дизель цахилгаан үүсгүүрээс тэжээл авч уурхайн баяжуулах үйлдвэр, кемп, засвар үйлчилгээний газруудыг хангана. Угаах төхөөрөмжийн цахилгаан хангамж 30 квт, эргэлтийн нуураас ус татахад Д 320 маркийн 50 квт-ын цахилгаан хөдөлгүүртэй 1 ш насос, тус тус байна. Уурхайн шөнийн ээлжийн ажлын үед хөрс хуулалт, элс олборлолтын явцад хөдөлгөөнт цахилгаан үүсгүүр бүхий гэрэлтүүлгийг ашиглана.

Уурхайн усан хангамж: Төсөлд шаардлагатай цэвэр усны хэрэглээг үйлдвэрийн талбайд байх гүний худгаас хангана. “Элст” барилгын чулуу, “Яст” элсний ашиглалтын эхний 10-н жилийн хугацаанд тус уурхайд ил уурхай гэсэн үндсэн нэг цэвэр усны хэрэглэгч байна. Технологийн зориулалтаар ил уурхайд өрмийн суурь машины тоосжилтыг дарах, Барилгын чулуу, хөрсний мөргөцгүүд, овоолгуудад болон тээвэрлэлт хийж буй автосамосвалуудын замын хувьд хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн шаардлагын дагуу тоосжилтыг дарах зориулалтаар ус ашиглана.

2.2. Талбайн физик газарзүй

Төслийн талбай нь физик газарзүйн мужлалаар Говийн их муж (III)-ийн Алтайн ар говийн муж (III.1)-ийн Их нууруудын хотгорын тойрогт багтаж байгаа бөгөөд байгалийн бүс, бүслүүрийн хувьд хээрийн бүсийн хуурай хээрийн бүсэд байрлаж байна. Ховд аймаг нь Мөнххайрхан, Хөхсэрхийн нуруу, Баатархайрхан, Мянган угалзат зэрэг Монгол алтайн их уулсын бүсэд орших томоохон уул нуруудтай, аймгийн нутаг дэвсгэрийн 20 хувь орчим нь говь, талархаг юм. Аймгийн төв Ховд хот нь далайн түвшнээс дээш 1405.5 м-т, эргэн тойрондоо өндөр уул, нуруудаар хүрээлэгдэн байршдаг.

Геологи тогтоц ба геоморфологи: Ховд аймаг нь Мөнххайрхан, Хөхсэрхийн нуруу, Баатархайрхан, Мянган угалзат зэрэг Монгол алтайн их уулсын бүсэд орших томоохон уул нуруудтай, аймгийн нутаг дэвсгэрийн 20 хувь орчим нь говь, талархаг юм.

Аймгийн төв Ховд хот нь далайн түвшнээс дээш 1405.5 м-т, эргэн тойрондоо өндөр уул, нуруудаар хүрээлэгдэн байршдаг. Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбай нь баруун болон хойд хэсгээрээ талархаг хөндийгөөр, бусад хэсгээрээ өндөр уулсаар хүрээлэгдэн далайн түвшнээс дээш 1400 м-ийн өндөрлөг гадаргууд байрших ба хайгуулын талбай орчмын хамгийн өндөр уулс нь талбайгаас баруун урагш 0.6 км зайд орших 1714.4 м-ийн өндөрлөг бүхий Яст уул юм.

2.3. Гадаргын ус

Төслийн талбай нь Хар нуур-Ховд голын савд Монгол орны нийт мөстлийн талбайн 83.3хувь буюу 347.4 ам км талбайтай мөстөл, мөсөн гол нийт 38 уулс тархан оршино. Энд Монгол орны хамгийн том Потанин, Александр, Гране-гийн нийлмэл мөсөн голууд, Цамбагарав уулын хавтгай оройн мөстөл, Мөнххайрхан уулын хунхын мөстөл болон өлгүү, ханан, шовх оргилын зэрэг мөстлийн олон хэв шинжийн мөстөл, мөсөн гол бий. Эдгээрийн дотроос уулсын хажуугийн мөстөл зонхилно. Энэ сав газрын гол мөрний тэжээлд мөстөл мөсөн голын усны тэжээл зонхилох нөлөө үзүүлэх учир гол мөрний усны төвшин хавраас эхлэн нэмэгдэж, түүн дээр зуны хур борооны үер давхцаж нэгэн их устай үе хавар-зуны турш ажиглагдана. Иймээс Ховд голын сав газрын гол мөрөн хавар зуны

шар усны үертэй байх усны горимтой.

“Элст” барилгын чулуу, “Яст” элсний ордыг ашиглах төсөл”-ийн талбай нь Хар нуур-Ховд голын сав газарт оршиж байна. Хар нуур-Ховд голын сав газар нь ус зүйн сүлжээ, балансын хувьд Ховд гол (47612.66 ам км), Буянт гол (8384.54 ам км), Хар Ус-Дөргөн нуурын өмнөд сав (27490.25 ам км) гэсэн гурван үндсэн дэд сав газруудад хуваагддаг бөгөөд төслийн талбай нь Буянт голын дэд сав газарт байрлаж байна.

Гүний ус: Талбайн хэмжээнд голоцений сэвсгэр хурдсанд агуулагдах уст үе, Дунд-дээд ордовикийн Буянт гол формацийн тунамал чулуулгийн ан цаваар тархсан уст давхарга зонхилно. Тусгай зөвшөөрлийн талбайд байрлах гүний худгаас 2024 оны 03-р сарын 22-ны өдөр усны дээж авч “Нарт шүүн консалтинг” ХХК-ийн итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлэв.

Тухайн худгийн усны ерөнхий хатуулаг 2.70 м-экв/дм³, рН-7.80 байгаа бөгөөд химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонатын ангийн, кальцийн бүлгийн, 2-р төрлийн, цэнгэг буюу дунд зэрэг эрдэсжилттэй, зөөлөн ус байна. “Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS0900:2018”-ын шаардлага хангаж байна.

2.4. Хөрс, ургамал

Төслийн талбайн ихэнх хэсэгт уулын цайвар хүрэн хөрс зонхилж байна. Хээрийн судалгааны ажлын хүрээнд хөрс шинжилгээний хамгийн түгээмэл болон оновчтой арга болох хөрсний зүсэлт хийж, морфологи бичиглэл үйлдэн хөрсний илэрч буй үе давхарга бүрээс дээж аван “Инженер геодези” ХХК-ийн хөрсний лабораторид шинжлүүлэв. Төслийн талбайн хөрс нь ургамлын үндэс ихтэй, нарийн ширхэгтэй, цайвар өнгөтэй, хуурай чийггүй, элсэрхэг механик бүрэлдэхүүнтэй, чулуу багатай, хэврэг бөөмөнцөр бүтэцтэй байна.

Төслийн талбай нь ургамалжилтын хувьд баглуур, шар мод, хялгана, буйлс зонхилсон цөлийн хээрийн бүлгэмдэлтэй байдаг. Хэвгий тал, толгодлог газраар хялгана, хиаг, шаваг бүхий бүлгэмдэл ноёрхоно. Харин голын хөндий, хужирлаг нугын хөрстэй газраар бургас, харгана, чацаргана бүхий дэрст ургамал зонхилно. Буянт болон Булган голын хөндий нь зэрлэг чацарганын бут хадгалагдаж үлдсэн цөөн газрын нэг юм. Уг хөндийд 18 төрөл, зүйлийн зэрлэг чацаргана ургадаг гэсэн судалгаа хийсэн ба энэ нь Монгол улсдаа хамгийн ихэд орно. Нөгөө талаар энэ орчимд бургас шугуй, дэрс, хонход харгана, зэгс, шагшуурга бүхий цөөрөмтэй байдаг нь усны минж идэш тэжээлээ олох, өсөж үржих, амьдрахад тохиромжтой нөхцөлийг бүрдүүлдэг.

2.5. Амьтны аймаг

Төслийн талбай нь Ховд аймгийн Буянт сумын нутагт орших бөгөөд тус талбай нь Хар ус нуур Байгалийн цогцолбор газартай 14 км зайд байрладаг тул амьтны аймгийг тус тусгай хамгаалалттай газрын судалгаагаар төлөөлүүлэн боловсруулав. Тус цогцолбор газарт 54 зүйлийн хөхтөн амьтан, 268 зүйлийн жигүүртэн шувуу, 455 зүйлийн өвс ургамал, 4 зүйлийн загас, 6 зүйлийн мөлхөгч амьтан, 131 зүйлийн шавж амьдардгийг тогтоосон байна.

2.6. Уур амьсгал

Эх газрын шинжтэй эрс тэс уур амьсгалтай, чийгийн үзүүлэлтээрээ хуурай дулаавтар,

уул тал хээрийн мужид хамаарах ба хайгуулын талбай орчмын уулсаар хүрээлэгдсэн байдал нь уур амьсгалыг бүрдүүлэхэд гол хүчин зүйл юм. Уур амьсгалын хувьд сумын нутгийн ихэнх хэсгээр нь хуурайдуу халуун зунтай, хахир хүйтэн өвөлтэй. 1 дүгээр сарын дундаж температур -28С, 7 дугаар сарын дундаж температур +23°С, жилийн дундаж салхины хурд 5-8 м/с жилийн хур тунадасны нийлбэр 100-200 мм байна.

2.7. Элст ястын ордын геологийн тогтоц

“Элст” барилгын чулууны орд нь тусгай зөвшөөрлийн талбайн зүүн, зүүн урд хэсэгт, баруун, зүүн талаараа хөндий, талархаг гадаргуугаар хүрээлэгдэн хашигдсан, энгийн геологийн тогтоцтой, чулуулаг нь жигд, цул байдлаар, ашигт бус үе давхарга агуулаагүй, түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын шинж чанар, тогтоогдсон барилгын чулууны нөөцөөрөө энгийн геологийн тогтоцтой II бүлгийн ордод хамаарч байна.

Элст ордын талбайд тогтоосон барилгын чулууны ордын газрын гадаргуу нь 11-15° хэвгийтэй, Барилгын чулууны ордын В нөөц тооцсон гүн нь 40-60 м, тогтоогдсон геологийн нөөцийн хүрээний урт 200-260 м, нөөцийн хүрээний өргөн 70-185 м байна.

“Яст” элсний орд нь байршлын хувьд тусгай зөвшөөрлийн талбайн баруун өмнөд булангийн хэсэгт 1714.4 м-ийн өндөрлөг бүхий Яст уулын зүүн хойд бэл хормойд оршино. Яст элсний ордын гадаргуу нь баруун урдаас зүүн хойш чиглэлд 10-14° хэвгийтэй байна. Элсний ордын гүн 3.2-5.2 м, тогтоогдсон геологийн нөөцийн хүрээний урт 330 м, нөөцийн хүрээний өргөн дунджаар 300 м тус тус байна.

Нөөцийн тайланд тус ордуудыг II-р бүлгийн орд болохыг тодорхойлсон байна. Иймээс техник эдийн засгийн үндэслэлийн тооцооллыг ордод тогтоогдсон нөөцийн хэмжээ, зах зээл дахь бүтээгдэхүүний үнэ, эрэлт хэрэгцээ, цементийн чулуунцрын үйлдвэрийн хүчин чадал, мөн Уул уурхайн сайдын 2015 оны 9-р сарын 11-ны өдрийн 203-р тушаалаар батлан мөрдөж байгаа “Ашигт малтмалын баялаг, ордын нөөцийн ангиллын заавар”-ийн дагуу бодитой В нөөцөд тулгуурлан боловсруулав.

Олборлолтын үеийн уул техникийн нөхцөлийг тодорхойлох гол үзүүлэлтүүд нь ашигт давхаргын тогтоц, түүнийг агуулагч чулуулаг болон ашигт давхаргын боловсруулах, баяжигдах шинж чанар зэрэг юм. Орд орчмын гадаргуугийн байдал тэгш бус, дов толгодтой боловч нөөц тогтоогдсон хэсэгт харьцангуй тэгш, ашигт давхарга гадаргууд шууд гарштай, гидрогеологийн хувьд усгүй хуурай тааламжтай нөхцөлтэй гэсэн байна.

3. ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.1. Төслөөс гадарга ба хэвлий, хөрс, ургамлын бүрхэвчид үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна. Үүнд:

- Ил уурхайн малталтын үед аюулгүй ажиллагааны дүрэм зөрчигдөх, технологийн буруу ажиллагаанаас үүдэн хөрсний нуралт, гулгалт зэрэг осол аваар үүсэж болзошгүй;
- Уурхайн захиргаанаас цэвэр ус зөөх болон түүхий эд, бараа материал татах тээвэрлэлтийн маршрутыг тогтоон баталж тэмдэгжүүлээгүй, мөн баталсан маршрутаар тээвэр хийгээгүйн улмаас олон салаа зам үүсэж болзошгүй;
- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь “Газар хөндөх зөвшөөрөл олгох журам” баталж мөрдүүлээгүйн улмаас уурхайн талбайн болон түүний эргэн тойронд эмх замбараагүй газар ашиглалт явагдаж болзошгүй;

- Төслийн үйл ажиллагаанд хэрэглэж буй үйлдвэрлэлийн болон ахуйн зориулалттай химийн бодисууд ямар нэгэн байдлаар асгарснаар газрын хэвлий болон түүний гадарга, хөрс ба ургамлын нөмрөгийг бохирдуулж болзошгүй;
- Уурхайн тээвэрлэлтийн үед их хэмжээний тоос дэгдэж ургамлын бүрхэвчид сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй;
- Хүний буруутай үйл ажиллагаа болон аюулгүй ажиллагааны дүрмийг чанд баримтлан ажиллаагүйн улмаас объектуудад осол-аюул гарснаар газрын гадаргад ноцтой аюул, гамшиг, бохирдол үүсгэж болзошгүй;
- Байгалийн гэнэтийн аюулт үзэгдлийн улмаас газрын гадарга, хөрс бохирдож, устаж болзошгүй;
- Шатах тослох материалыг тээвэрлэх, юүлэх, хадгалалтын горим алдагдах үед асгаралт үүсэж газрын гадарга хэвлийг бохирдуулах магадлалтай, машин, техникийн ашигласан тосыг буруу хадгалах зэрэг шалтгаанаас үүдэн алдагдан газрын гадарга бохирдуулж болзошгүй;
- Уурхайн хатуу хог хаягдлын цэгийг зохих стандартын дагуу байгуулаагүй, хог хаягдлыг зохих дүрмийн дагуу зайлуулж, устгаагүйн улмаас салхи, усаар зөөгдөн ойр орчмын газрын гадаргыг бохирдуулж болзошгүй;
- Ахуйн гаралтай хатуу, шингэн хог хаягдлын зохих дүрмийн дагуу зайлуулаагүйн улмаас газрын гадарга бохирдож болзошгүй.
- Төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй тоосжилт, талхагдлын нөлөөгөөр тухайн орчны ургамлын нөмрөгийн үндсэн хэв шинж өөрчлөгдөх, бүрхэц, биомасс буурах, зүйлийн олон янз байдал алдагдах, хөл газрын ургамлын төрөл зүйл нэмэгдэх зэрэг сөрөг нөлөөллүүд гарч болзошгүй.
- Төслийн үйл ажиллагаа эхэлснээр олон машин техник ашиглагдах учир эдгээр олон машин техникийн хөдөлгөөнөөр төслийн талбайн орчмын хөрс ургамлын нөмрөг талхлагдах, олон салаа үүсэх зэргээр тухайн орчны бэлчээр ургамлын нөмрөгт сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй.

3.2. Агаарын чанарт үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлов. Үүнд:

- Уурхайн үйл ажиллагааны үед гарч болзошгүй галын аюул, осол аваарын үед гарах хорт хийн дэгдэлт агаарын чанарт сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй;
- Уурхайн үйл ажиллагааны үед үүсэх тоосны тархалт төсөл хэрэгжиж буй нутгийн агаарын чанарт бохирдол үзүүлж болзошгүй.

3.3. Гадаргын болон газрын доорх усанд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлов. Үүнд:

- Ил уурхайн малталтаас үүдэн тухайн нутгийн газрын доорх ус агуулагч бүрдэл хурдасны зүй тогтол өөрчлөгдөж болзошгүй;
- Уурхайн тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанаас үүдэн орон нутгийн гадаргын урсцын зүй тогтол алдагдаж, улмаар тухайн нутагт орших байнгын болон түр зуур ус тогтдог нуур, тойрмуудад сөргөөр нөлөөлж болзошгүй;
- Төслийн үйл ажиллагааны үед гарч буй хаягдал бохир ус болон, шатах, тослох материалын хаягдлаар ус бохирдож болзошгүй.

3.4. Амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлов. Үүнд:

- Шөнийн цагаар уурхайн үйл ажиллагаа явагдсан нөхцөлд шөнийн амьдралтай амьтдад сөрөг нөлөөлөл учруулна. Дуу чимээ, гэрэл гарч, амьтад дайжих, махчин амьтад идэш тэжээлээ барих зэрэгт нөлөөлнө;
- Уурхайтай холбоотой аливаа тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанаас амьтдын аймаг, тэдгээрийн амьдралын зүй тогтолд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй;
- Болзошгүй галын аюул, осол аваарын үед гарах үнсний дэгдэлт, хорт утааны тархалтад амьтад хордож болзошгүй зэрэг болно.

3.5. Хүний эрүүл мэндэд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлов. Үүнд:

- Уурхайн бүхий л үйл ажиллагаа нь УУХҮС, ХНХС-ын хамтарсан 2019 оны 12-р сарын 11-ний өдрийн тушаалаар батлагдсан “Ил уурхайн аюулгүй байдлын дүрэм” болон бусад дүрэм зааврын дагуу явагдах ёстой. Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм зөрчигдсөнөөс ажиллагсдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх, амь насанд нь аюул учирч болзошгүй;
- Ил уурхайн малталтуудын тогтворжилтыг дүрмийн дагуу хангаагүйн улмаас осол аваар үүсэж ажилчдын амь насанд нь аюул учирч болзошгүй;
- Төслийн дотоод ба гадаад тээвэрлэлтийн буруу зохицуулалт, үйл ажиллагаанаас ослын түвшин нэмэгдэж болзошгүй.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛТ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг төслийн байгаль орчин, нийгэмд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг төслийн технологи ажиллагааны онцлогтой нь уялдуулан ОУ-ын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн гол болон болзошгүй нөлөөллийг тодорхойлох арга, аргачлалын дагуу байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг тус бүрд нь авч үзсэний үндсэн дээр байгаль орчныг хамгаалах бусад багц хууль, холбогдох журам, зааврын дагуу хийж гүйцэтгэсэн болно.

Байгаль орчныг хамгаалах менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх талаар Монгол Улсын хуулиуд, шинээр гарч буй шаардлагатай уялдан байнга шинэчлэгдэж байх баримт бичиг төдийгүй төслийн хэрэгжилтийн үе шатанд байгаль хамгаалах, болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тухай бүр нь бууруулж нөхөн сэргээх зорилтыг хангах зорилготой.

БОМТ – ний зорилт :

- Байгаль орчин болон нийгмийн талаар компанийн хүлээсэн үүрэг хариуцлага тэдгээрт нийцүүлэн хэрэгжүүлж буй ажилд хяналт тавих.
- Туслан гүйцэтгэгч буюу гэрээт компанийн түүний ажилтнууд түүний байгаль орчны талаар хүлээсэн үүргээ сайн ойлгосон эсэх мөн тэдгээрийг хэрэгжүүлж буй эсэхийг хянах.
- Орд ашиглах ажилтай холбоотой байгаль орчны асуудлыг тухай бүрд тодруулж тэдгээрийг хэрэгжүүлж буй эсэхийг хянах

- Үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой байгаль орчны асуудлыг тухай бүрд тодруулж тэдгээрийг зохицуулах төлөвлөгөө болон процессыг боловсруулах байгаль орчин нөхөн сэргээлтийн ажлын дарааллыг тогтоож гүйцэтгэлд хяналт тавих

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

5.1. Байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээний ажлын хүрээнд тодорхойлсон төслөөс байгаль орчин нийгэм, хүний эрүүл мэндэд нөлөөлөх нөлөөллийг 4-р бүлэгт тодорхойлж, сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр хийх ажлуудыг 5-р бүлэгт зөвлөсний үндсэн дээр сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөг хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

д/д	Болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах хууль, журам, стандарт
Агаар орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр									
1	Ашиглагдаж буй тээврийн хэрэгсэл тоног төхөөрөмжөөс ялгарах утаа нь орчны агаарыг бохирдуулах	Төсөлд хэрэглэгдэж буй тээврийн хэрэгслүүдэд Монгол Улсад мөрдөгдөж буй утааны ба бохирдлын стандартууд болон олон улсын холбогдох стандартуудын шаардлагын дагуу хяналт хийж түүнд нийцүүлэх, том оврын дизель хөдөлгүүр тээврийн хэрэгслүүдийн хаягдал утааны хэмжээ, хүчин чадалд тохирох DPF шүүлтүүр суурилуулах	Төсөл хэрэгжүүлэхэд ашиглагдах бүх дотоод шаталтат хөдөлгүүр бүхий тээврийн хэрэгсэл, машин механизм	Дотоод зардалаар				Жил бүр	Монгол улсын стандарт MNS 5013:2003 MNS5014:2003
2	Хатуу хучилтгүй зам дээрх тээврийн хөдөлгөөн,	Усны машин ашиглан тоосжилт үүсэх замуудыг дулааны улиралд услах, чийглэх, замыг дагтаршуулах	Шороон замууд	га	3.18	Тоосжилт үүсэх нөхцөлд		Жил бүр	Агаарын тухай хууль, 9, 11, 23-р зүйл MNS 4585:2007 Монгол улсын
3	Бүтээгдэхүүн тээвэрлэж буй машинаас үүсэх болох шороо тоосноос агаарт тоосжилт үүсэх	Хучилтгүй зам дээр тээвэр хийх машины хурдыг хязгаарлаж, хурдны хязгаарлалтыг анхааруулсан замын тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулна. Уурхайн дотоод төлөвлөгдсөн замаас бусад хэсэгт тээврийн хэрэгсэл зорчихыг хориглож, тэмдэглэгээ тавих, дотоод тээврийг чанд хяналт доор явуулах	Шороон замууд	ш	6.4	150.000	960.000	Жил бүр	

4		Гадаад тээврийн замыг хатуу хучилттай болгох. Барилгын элсэн чулууны гадаад тээврийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, олон салаа зам төслийн ойр орчимд үүсгэх, тоос дэгдэхээс сэргийлж, харилцагч тээврийн компанид зөвлөмж, зөвлөгөө тогтмол өгч, зөвхөн зөвшөөрөгдсөн замаар бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэх	Гадаад тээврийн зам	км	3-5	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	Засгийн газрын 2018.12.12-ны өдрийн 379-р тогтоол
5	Бутлан ангилах хэсгийн үйл ажиллагаанаас үүсэх тоосжилт	Бутлуурын шигшүүрийн төхөөрөмжийг битүү барилга байгууламж дотор байршуулж тоос тоосонцрыг эх үүсвэр дээр нь дарах арга хэмжээ авах	Бутлан ангилах хэсэг	ш	1	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	Агаарын тухай хууль, 9, 11, 23-р зүйл MNS 4585:2016
6		Бутлуур, шигшүүрийн төхөөрөмжийг битүү барилга байгууламж дотор байршуулж, чулуу бутлах үйл явцад орчны агаарт тархах тоос тоосонцрыг цуглуулах фильтрийн тоног төхөөрөмжийг суурилуулж үүссэн тоос тоосонцрыг орчинд тархахаас сэргийлж, эх үүсвэр дээр нь дарах арга хэмжээ авах	Бутлуур, шигшүүрийн төхөөрөмжийн ойролцоо дотор орчинд байршуулах	ш	1-2	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	
7		Чулуу бутлах, ангилах үйл явцад үүссэн тоос, тоосонцрыг орчинд тархахаас сэргийлж, чийгшүүлэгч, усалгааны төхөөрөмж суурилуулах		ш	1-2	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	
8		Дотор орчны агаар дахь тоосонцрын агууламж хянах төхөөрөмж суурилуулж тоосжилтын хэмжээг тогтмол хянах, өгөгдлийг хадгалах	Бутлуурын төхөөрөмжийг байршуулах объект дотор	ш	1	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	
9	Өрөмдлөг тэсэлгээний үйл ажиллагаанаас	Тэсэлгээ, өрөмдлөгийн үйл ажиллагааны дараа тоос дарах зорилгоор, орчинд усалгаа хийж чийгшүүлэх	Уурхайн ухашийн орчимд	Дотоод төлөвлөгөөгөөр			Жил бүр	Агаарын тухай хууль, 9, 11, 23-р зүйл MNS 4585:2016
10	орчинд тоос, тоосонцор тархах	Ухаш тэлэх талбайг 3-5 жилээр тооцоолж, ойр орчимд нь ухашийн талбайн салхин доод талд хайлаас тарих, зүлэгжүүлэх	Уурхайн ухашийн орчимд	ш	50-100	Дотоод төлөвлөгөөгөөр	Жил бүр	

11	Уурхайн овоолгуудаас тоосжилт үүсэх	Хаягдал чулуулгийн овоолгоос үүсэх тоосжилтыг чийгшүүлж дарах, ногоон ургамал тарьж зүлэгжүүлэх	Хаягдал чулуулгийн овоолгын орчимд	Нөхөн сэргээлтийн зардлаас хийх			Жил бүр	Агаарын тухай хууль, 9, 11, 23-р зүйл MNS 4585:2016	
12		Шимт хөрсний овоолгын хэсэгт ургамал тарих, зүлэгжүүлэх	Шимт хөрсний овоолгын орчимд	Нөхөн сэргээлтийн зардлаас хийх			Жил бүр		
Гадаргын болон газрын доорх усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр									
1	Усыг тооцоогүй ашигласнаас газрын доорх усны нөөц хомсдох	Ус ашиглах хэсгүүдийг тоолууржуулах	Ус ашиглах хэсгүүд	ш	1	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах		2026	БОНХ-ийн сайдын 2013 оны 05 дугаар сарын 16-ний өдрийн А-156 дугаар тушаал
2	Тоосжилт дарах үйл ажиллагаанаас газрын доорх усны нөөц багасах	Газрын доорх усны нөөцийн судалгааг хийлгэж, хяналтын цооног гаргах	Гүний худгийн орчимд	ш	1	10000.0	10,000,000	2026	Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйл
3		Хаврын шар ус хуримтлуулах, хур борооны усыг хуримтлуулж авах 1-2 тонн багтаамжтай томоохон ёмкос боломжит газруудад байршуулах эсвэл жижиг хэмжээний цөөрөм үүсгэж хуримтлагдсан усыг замын тоос шороо дарахад ашиглах	Төслийн талбайн баруун урд гуу жалга, үерийн ам хэсэг, ажилчдын байрны байрны дээврийн борооны ус зайлуулах хэсэгт	ш	1	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах		Жил бүр	
Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр									
1	Уурхайн нөлөөллийн бүсийн хүрээний зам талбайн тохижилт муугаас үүдэн машин техник, хүний хөлөөр хөрсөн бүрхэвч доройтох	Нягтаршиж бохирдсон талбайг тэгшлэн сийрэгжүүлж ургамалжуулах	Төслийн талбайн ойр орчин	Нөхөн сэргээлтийн зардлаас хийх			Жил бүр	Газрын тухай хууль 56-р зүйл- 56.2 Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль 6, 7-р	

									зүйл
2	Төслийн үйл ажиллагааны явцад ихээхэн талбайн хөрс овоолго, уурхайн тосгон, бусад байгууламжуудын дор дарагдаж, элэгдэл, эвдрэлд өртөнө	Овоолго болон бусад байгууламжуудыг байгуулахын өмнө өнгөн хөрсийг хуулан авах, Хуулж авсан өнгөн хөрсийг тусгайлан овоолго байгуулан хадгалах Хэлбэржүүлж зассан талбайг шимт хөрсөөр хучиж биологийн нөхөн сэргээлт хийхэд бэлтгэх	Эхний үе шатанд, ашиглалт дууссан талбайд тухай бүрд	Нөхөн сэргээлтийн зардлаас хийх				Жил бүр	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай Монгол улсын хууль MNS 5914:2008 “Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт MNS 5916:2008 “Газар шорооны ажлын үед шимт хөрс хуулалт, хадгалалт”
3	Уурхайн дотоод технологийн замын ачааллаас хөрс элэгдэж, эвдрэлд орох	Хүнд машин механизм явах замыг засаж сайжруулан, байгалийн хөрс бүхий замаар тээвэрлэлт хийхгүй байх, дотоод тээврийн чанд хяналт дор явуулж хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсгэхээс сэргийлэх, замыг тэмдэгжүүлэх, уурхайн жолооч нарт хөрс хамгаалах талаар сургалт, зөвлөгөөг тогтмол өгч ажиллах	Ашиглалтын явцад	Нөхөн сэргээлтийн зардлаас хийх				Жил бүр	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай Монгол улсын хууль
4	Төслийн үйл ажиллагаанд энгийн нүхэн жорлон ашигласнаас хөрсний бохирдол үүсэх	Бага оврын цэвэрлэх байгууламж бүхий ариун цэврийн байгууламжтай болох	Уурхайн орчин	ш	1	20000.0	20,000,000	2026	Хог хаягдлын тухай хууль 10-р зүйл- 10.2.3
5	Хаягдал, шатах тослох материал хадгалах агуулахаас	Хог хаягдлыг, тогтсон нэг цэгт төвлөрүүлж, ариутгах, зайлуулах арга хэмжээг төлөвлөсөн хугацаанд хийх	Хог хаягдлын төвлөрсөн цэг, агуулах	ш	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах			Жил бүр	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх

	ачилт хийх явцад санамсаргүй тохиолдлоор								тухай Монгол улсын хууль
6	асгаралт үүсэн хөрсөн бүрхэвчийг бохирдуулах	Ачилт хийдэг зогсоолын талбайг хүрээтэй, хатуу хучилттай болгох	Хаягдал тос цуглуулах талбайнууд	ш	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах			2026	-
7		Асгаралтын үе хэрэглэх багаж хэрэгслээр хангаж ажиллах	Засвар үйлчилгээний газрууд	ш	5	900,000	4,500,000	Жил бүр	-
Ургамал болон амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хамгаалах ажлууд									
1	Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамлын бүрхэвч доройтох	Орчныг тохижуулж нөхөн сэргээлт хийж гүйцэтгэх	Нөлөөллийн бүсэд	га	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах			Жил бүр	MNS 5918:2008
2		Нөхөн сэргээлтийн туршилт судалгааны талбай байгуулж нөхөн сэргээлтэд ашиглах мод ургамлыг тухайн талбайд тарьж турших, үр дүнд тулгуурлан явцын нөхөн сэргээлт болон хаалтын нөхөн сэргээлтийг хийх.	Нөлөөллийн бүсэд	га	Нөхөн сэргээлтийн зардлаар			Жил бүрийн 4- 5 сард	Байгаль хамгаалах тухай хууль болон БОМТ- ний хүрээнд Монгол Улсын
3		Тухайн төслийг хэрэгжсэнээр тухайн орчны бэлчээрийн ургамал, бэлчээр ашиглалтын байдалд сөргөөр нөлөөлж буй учир сум орон нутаг, малчидтай хамтран бэлчээрийг хамгаалах, зөв зохистой ашиглах, өвс тэжээлийн туслалцаа дэмжлэг үзүүлэх зэргээр хамтран ажиллах.	Орон нутгийн иргэд	удаа	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах			Жил бүр	MNS5914:2008, MNS 5915:2008, MNS5916:2008, MNS5917:2008, MNS5918:2008 зэрэг стандартуудыг баримтлан хэрэгжүүлэх
4		Байгаль хамгаалах, ховор амьтан ургамлын төрөл зүйлийг таниулах, төслийн талбайн байгаль орчны төлөв байдал, онцлогийг таниулах сургалтыг ажилчдад жил бүр зохион байгуулах, байгаль орчны өдөрлөгтэй болох	Бүх ажилчид	удаа	1	1,000,000	1,000,000	Жил бүр	Байгаль хамгаалах тухай хууль болон БОМТ- ний хүрээнд

5		Төслийн талбайн ургамлын үрийн фонд үүсгэх үүднээс жил бүр ургамлын үр цуглуулах аяныг орон нутаг, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах	Төслийн талбайн хэмжээнд болон ойр орчинд	удаа	1	5,000,000	5,000,000	Жил бүр	Байгаль хамгаалах тухай хууль болон БОМТ-ний хүрээнд
6		Уурхайн технологийн зам дагуу болон бутлан ангилах хэсэг, ажилчдын хотхон, овоолго, уурхайн ухашийн ойр орчмоор модлог ургамал тарих, зүлэгжүүлэх замаар орчны ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх	Уурхайн гол нөлөөллийн бүсэд	га	Дүйцүүлэн хамгааллын зардлаар			Жил бүр	MNS5918:2008 Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах техникийн ерөнхий шаардлага
Нийт зардал						41,460,000			

5.2. Хог хаягдлын менежмент

Хүснэгт 3. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

Хог хаягдлын менежмент									
д/д	Болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ төг	Нийт зардал төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах хууль, журам, стандарт
1	Хог хаягдлыг ил задгай хаяснаар орчны бохирдол үүсгэх	Хог хаягдлыг тогтоосон журмын дагуу кодлон ангилж дахин ашиглах, зайлуулах арга хэмжээнүүдийг тодорхойлох	Төслийн талбай	хүн/өдөр	365	Хөдөлмөрийн гэрээгээр		Жил бүр	Хог хаягдлын тухай хууль, 10-р зүйл Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны 04 дугаар сарын 09-ны өдрийн А-116 дугаар тушаалын хавсралт

2	Хог хаягдлыг ил задгай хаяснаас хөрс доройтох	Хог хаягдлыг нэг цэгт цуглуулан ангилж, битүү саванд хадгалан тогтмол хугацаанд тээвэрлүүлж байх	Төсөл хэрэгжих орчин	тн	2.56	100,000	260,000	Жил бүр	MNS 5850:2008 MNS 150 11074-1: 2001
Нийт зардал							260,000		

5.3. Нөхөн сэргээлт, хаалтын төлөвлөгөө

Төсөл дуусахад тоног төхөөрөмж, нэмэлт байгууламжууд зэргийг зайлуулж уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдэгдсэн газрыг нөхөн сэргээнэ. Уурхайг бэлчээрийн зориулалтаар нөхөн сэргээнэ.

Техникийн нөхөн сэргээлт: Ордыг ашиглах хугацаанд уул техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлын ихэнх хэсэг нь овоолгын ирмэг болон талбайг тэгшлэх ажлууд орох ба эвдэрсэн газарт нөхөн сэргээлт хийж, ургамалжуулах ажил орно. Үржил шимт хөрсийг нөхөн сэргээгдсэн талбайд байршуулж, биологийн нөхөн сэргээлтийн бэлтгэл ажлыг хийн, хар шороог хөрсний овоолгоос зөөж, тэгшилсэн талбайд байршуулна. Түүнчлэн уурхайн талбай дахь бохир усны нүх, жорлон, хатуу хогийн цэг зэргийг эрүүл ахуй халдваргүйжүүлэлтийн шаардлагын дагуу ариутган булах, ашиглаж байсан зам талбайг хаах, шаардлагатай гэж үзвэл тусгайлсан анхааруулах тэмдэг тавих зэрэг ажлууд уурхайн хаалтад хамаарна.

Биологийн нөхөн сэргээлт: Биологийн нөхөн сэргээлтийн гол зорилго нь техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайг үржил шимт хөрсөөр 0.15 метрийн зузаантайгаар хучиж ургамалжуулах явдал юм. Орд орчмын хөрсний тодорхойлолтоос үзэхэд “MNS 5916:2008 Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсийг хуулах” стандарт, “MNS 5918:2008 Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрс” стандартад заасан хэмжээнд нөхөн сэргээлтэд тохиромжтой. Биологийн нөхөн сэргээлт хийхдээ Байгаль орчин Аялал жуулчлалын яамны сайдын 2010 оны А-156 тоот тушаалын ерөнхий зааврыг үндэслэн “MNS 5918:2008 Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн шаардлага”-ыг мөрдөж ажиллана.

“Элст барилгын чулуу, Яст элсний ордыг ашиглах төсөл”-ийн ТЭЗҮ-д тусгаснаар ордыг ашиглах эхний 9 жилд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтэд ний 284.5 сая.төг зарцуулахаар төлөвлөсөн байна. Үүнд үндэслэн тооцоолбол төслийн нөхөн сэргээлтийн 1 жилийн зардал 31.6 сая.төг, тайлант хугацаа буюу эхний 5 жилийн нөхөн сэргээлтийн зардал 158 сая.төг болж байна.

5.4. Дүйцүүлэх хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Төслийн нөлөөллийг зохистой бууруулахын тулд нөлөөллөөс зайлсхийх, нөлөөллийг бууруулах болон нөхөн сэргээх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийн хамт үлдэгдэл нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ гэж дүйцүүлэн хамгаалахаар тогтоогдсон газар нутагт сонгон авсан биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, сайжруулахад чиглэгдсэн хамгааллын менежментийн багц арга хэмжээ юм. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний үр дүнд тухайн газрын биологийн олон янз байдал хэвийн нөхцөлөөс илүүтэй сайжирсан байх нь дүйцүүлэн хамгааллын эцсийн зорилго болно. “Элст барилгын чулуу, Яст элсний ордыг ашиглах төсөл”-ийн тайлант хугацааны буюу 5 жилийн дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний нийт зардал 46.7 сая.төг, 1 жилийн зардал 9.34 сая.төг болно. Төсөл хэрэгжүүлэгчид дүйцүүлэн хамгаалах чиглэлээр дараах ажлуудыг хийхийг санал болгож байна. Тус арга хэмжээний төлөвлөгөөг “Вестернхолд” ХХК 2026-2030 оны байгууллагын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд заавал тусган батлуулж, хэрэгжилтийг жил бүрийн БОМТ-нд тусган танилцуулж байх шаардлагатай.

Хүснэгт 4. Дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээний санал

д/д	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгааллын арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж
1	Шууд хамгааллын арга хэмжээ (санхүүжүүлэх)	Хар ус нуур улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт биологийн олон янз байдлын суурь судалгаа хийлгэж, дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төсөл боловсруулах. Тус ОНТХГН-ийн чадавх, менежментийн сайжруулах, техникийн туслалцаа үзүүлэх (мотоцикл, дуран GPS, бусад тоног төхөөрөмжөөр хангах г.м)	Хар ус нуур улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн Буянт суманд хамрагдах хэсэг	га	1659	Энэ тайлангийн 5-р бүлгийн 5.4-р зүйлд тусгасан зардлаас тохиролцон төсөвлөх	Сум, багийн удирдлага, холбогдох байгууллагуудтай хэлэлцэн тохиролцож хэрэгжүүлэх ажлын нарийвчилсан хуваарийг гаргах
2	Аюул заналыг бууруулах арга хэмжээ	Автомат камер байршуулах	Ховд аймгийн Байгаль орчны газар, Буянт сумын байгаль хамгаалагч, Хар ус нуур улсын тусгай хамгаалалттай газар	ш	3		

3	Нөхөн сайжруулах арга хэмжээ	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээнд тариалах модлог ургамлын төрөл зүйлийг өсгөж үржүүлэх плантац, үржүүлгийн талбай, хүлэмж байгуулах, нутгийн иргэдэд мод тарих сургалт явуулах, нутгийн иргэдэд мод, бутны суулгац нийлүүлэх Доройтолд орсон бэлчээрийн талбайг тэжээлийн ургамлаар ургамалжуулан хашиж хамгаалах	нутгийн захиргаа	га	Багийн удирдлага, холбогдох байгууллагуудтай хэлэлцэн тохиролцох	
---	------------------------------	---	------------------	----	--	--

5.5. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

Тухайн төслийн үйлдвэрийн бүсэд иргэд, оршин суугчид, айл өрх, байгууллага байхгүй байна. Иймд нүүлгэн шилжүүлэх төлөвлөгөө тусгагдаагүй болно.

5.6. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Газар шорооны ажлын үед өмнө нь судалж тогтоож чадаагүй археологийн болон түүх соёлын үлдэц, үнэт зүйлс өртөж болзошгүй. Иймд “Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль”-ийн 27.8-д хот суурин, барилга байгууламж барих, шинээр зам тавих, усан цахилгаан станц байгуулах, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмалын хайгуул хийх, ашиглах зэрэг аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахад зориулан газар олгохоос өмнө палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулна гэж заасан байдаг. Тиймээс палеонтологи, археологийн судалгаа, хайгуул хийж, шинжилгээний үр дүнг мэдээлж болзошгүй аюулд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх хэрэгтэй. Тус хуулийн 29.1-д зааснаар соёлын өвийн судалгааны ажлын дэлгэрэнгүй тайлангийн нэг хувийг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шилжүүлнэ.

- Соёлын өвийг хамгаалах, хадгалах МУ-ын хууль эрхзүйн орчныг дагаж мөрдөх;
- Түүхийн болоод соёлын өв сангийн зүйлүүд олдох буюу олдох магадлал ихтэй бол нэн даруй төслийн үйл ажиллагааг зогсоож, орон нутгийн засаг захиргаа мөн улс төрийн болон холбогдох шинжлэх ухааны судалгааны байгууллагуудад мэдэгдэх;
- Түүх, соёлын дурсгал болон ард түмний зан үйлд харшлах зүйлсийг хөндөхгүй байхын үүднээс талбайд орших дурсгалт зүйлст хамгаалалт хийх, ойр орчмоор нь машин техник явуулахгүй байхаар зохион байгуулна.

Хүснэгт 5. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хамрах хүрээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэгч	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Соёлын өвийн талаарх сургалт, зааварчилгаа өгөх	Төслийн талбай	Уурхайн ажилтнуудад	500,000	“Вестернхолд” ХХК	Жил бүр	Соёлын өвийн тухай хууль
Нэг жилийн зардал			500,000			

5.7. Болзошгүй осол, эрсдэлийн менежмент, удирдлага зохион байгуулалт

Хүснэгт 6. Болзошгүй аюул ослоос урьдчилан сэргийлэх, удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

д/д	Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ, төг	Нийт зардал (төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
<i>Байгалийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр</i>									
1	Цаг агаарын гэнэтийн үзэгдлээс уурхайн үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	Цаг агаарын улирлын, сарын, 7 хоногийн, өдөр тутмын урьдчилсан мэдээнүүдийг төслийн үйл ажиллагаанд тогтмол ашиглах (салхины хурд, зүг чиг, хур тунадас, агаарын температур, чийг гэх мэт)	Ховд аймаг Буянт сум	Өдөр	365	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		Жил бүр	Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай хууль, 15-р зүйл MNS 4585:2007
2	Гал түймрийн улмаас уурхайн үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалт сурталчилгаа,болзошгүй аюулын үед авах арга хэмжээг төслийн нийт ажилтан албан хаагчдад тогтмол хугацаанд танилцуулах	“Вестерн холд” ХХК	Хүн	365	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		Жил бүр	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, 16-р зүйл, MNS 5566:2005 MNS 0640:89 MNS 0639:89

5.8. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

БОННУ-ний 4-р бүлэгт өгүүлсэн төслийн болзошгүй сөрөг нөлөөллийг хянах чиглэлээр хийгдэх ажлуудыг хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 8. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

д/д	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн өртөг, төг	Нийт зардал, төг	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Дээд доод хязгаар
	Агаарын бохирдлыг хянах							
1	Тоос: PM2.5, PM10, Нийт тоос Утааны хий: Хүхэрлэг хий, Азотын хий	Уурхайгаас салхины чигийн дагуу 100 м, 500 м-т	Жилд 2 удаа	Утааны хий, тоос	200,000	400,000	MNS 4585:2016, MNS 5919:2008 MNS 5013 :2001 MNS ISO 4221: 2002, MNS 5365:2004	24 цагийн дундаж: Нийт тоос-150 мкг/м³ PM2.5-50 мкг/м³ PM10-100 мкг/м³ SO2-20 мкг/м³ NO2-40 мкг/м³ co-30 мкг/м³
		Уурхайн ухаш, олборлолтын талбайн ойролцоо			100,000	200,000		
		Хөрсний овоолгуудын ойролцоо			200,000	400,000		
		Дотоод тээврийн замын орчимд			100,000	200,000		
2	Үйлдвэрийн дотоод орчны агаарын нийт тоос, тоосонцрыг тогтмол хэмжиж, мэдээллийн сан үүсгэж, хянах	Бутлуур, шигшүүрийн төхөөрөмжийн ойролцоо	Өдөр бүр	Үйлдвэрийн дотоод орчны агаар дахь нийт тоос, тоосонцор	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд			
Усны бохирдлыг хянах								
1	Усны ерөнхий үзүүлэлт: pH,	Төслийн талбайн ойролцоо худаг					MNS 0900:2018	Газрын доорх ус:

2	температур, өнгө, хатуулаг, биологийн болон химийн хэрэгцээт хүчил төрөгч, гадаргуугийн идэвхт бодис, ууссан хүчилтөрөгч, Анионууд, Катионууд,	Уурхайн ундны ус	Жилд 2 удаа	Усны ерөнхий үзүүлэлт ба хүнд метал	Үйлдвэрийн БОМТ төлөвлөгдсөн		MNS 6148:2010 MNS (ISO) 4867:1999 MNS (ISO) 5667 11:2000 MNS (ISO) 5667-1:2002	pH-6.5 - 8.5 PHд- 3.0 мг/л NO2 - 1 мг/л NOз- 50 мг/л PO4 - 3.5 мг/л Cl – 350 мг/л F – 1.5 мг/л SO4- 500 мг/л Mn-0.1 мг/л Ag-0.1 мг/л Fe-0.3 мг/л
Хөрсний бохирдлыг хянах								
1	Ерөнхий: Чийг, хуурай үлдэгдэл, рН, ялзмаг, Хүнд металл: (Си, 2п, Сб, Рь, Аз	Шимт хөрсний овоолгын орчим	Жилд 2 удаа	Ерөнхий , хүнд металл	100,000	200,000	MNS:3297:1991 MNS:2305:1994 MNS:3298:1991	Pb-100 мг/кг Cd-3 мг/кг As-6 мг/кг Cu-100 мг/кг Zn-300 мг/кг
		Хөрсний овоолгын орчим			100,000	200,000		
		Дотоод тээврийн замын орчим			100,000	200,000		
Ургамлын бүрхэвчийн хяналт шинжилгээ								
1	Ургамлын нөмрөгийн тархалт, бүрхэц, нягтшил, хэв шинж, зүйлийн бүрэлдэхүүн	Төслийн талбайн орчинд	Жилд 2 удаа	Зүйлийн бүрдэл, хэв шинж, бүрхэц	1,500,000	3,000,000	Ургамлын бүрхэц, хучилтын хэмжээг тогтоох геоботаникийн аргууд	Ургамлын нөмрөгийн тархалт, бүрхэц, нягтшил, хэв шинж, зүйлийн бүрэлдэхүүн
Амьтны аймгийн хяналт шинжилгээ								
1	Амьтны аймгийн байршил, тоо толгой, зүй бус хорогдол	Төслийн талбайн хэмжээнд болон замын дагууд	Жилд 2 удаа	Зүйлийн тоо толгой, байршил, хүйсийн бүтэц гэх мэт	1,500,000	3,000,000	Амьтны ажиглалтын аргууд	Амьтны аймгийн байршил, тоо толгой, зүй бус хорогдол
ОХШХ-ний 1 жилийн нийт зардал					7,800,000			

5.9. Байгаль орчны аудит

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хэмжи х нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ, төг	Нийт зардал (төг)	Баримтлах стандарт, аргачлал
Байгаль орчны талаарх хууль, дүрэм, журам, стандартыг мөрдөн ажиллагаагүйгээс байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд хохирол учруулах	Байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитыг мэргэжлийн байгууллагаар 2 жил тутамд хийлгэж байх	Төслийн үйл ажиллагаа явуулж буй талбай	ш	1	4,000.000	4,000,000	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, 10 ¹ -р зүйл
Нийт зардал						4,000,000	

5.10. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүр БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, бүх шатны Засаг дарга, байгаль орчны төрийн бус байгууллагад тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хагас жил тутамд хүргүүлнэ. Мөн төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн сум, багийн иргэдийн хуралд БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар танилцуулгыг хагас жил тутамд хийнэ. БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарийг доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 9. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь

д/д	БОМТ, түүний хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээний агуулга	Хугацааны тов	Хэлэлцүүлгээр санал авах чиглэл	Зохион байгуулах газар	Төсөв /төг/
1	Ховд аймгийн Буянт сумын иргэд, ЗД, иргэдийн хурлын төлөөлөл	ИТХ Хэлэлцүүлэг Илтгэл	Тухайн жилийн - БОМТ-ний хэрэгжилт	Жил бүрийн 9 сард	БО-г Хамгаалах, орон нутгийн иргэдийн санал	Ховд аймгийн Буянт сум	500,000
2	Буянт сумын ЗД, БОГ	Илтгэл, тайлан	Өмнө жилийн болон тухайн жилийн БОМТ-ийн хэрэгжилт	Жил бүрийн 10 сард	БО-г хамгаалах, орон нутгийн санал	Буянт сум	500,000

3	БОУАӨЯ	Тайлан	Тухайн жилийн - БОМТ-ний хэрэгжилт	Жил бүрийн 12-р сард	БО-г Хамгаалах, орон нутгийн иргэдийн санал	БОУАӨЯ	500,000
	БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх нэг жилийн нийт зардал						1,500,000

5.11. Элст Яст ордын 2026 оны БОМТ-ний нийт зардал

Хүснэгт 14. БОМТ-ний нийт зарпал

д/д	Зардлын хэлбэр	2026 БОМТ төсөв /төг/
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал	41,460,000
2	Хог хаягдлын менежмент	260,000
3	Нөхөн сэргээлтийн зардал*	31,600,000
4	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ*	9,340,000
5	Нүүлгэн шилжүүлэлт, нөхөн олговор	-
6	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	500,000
7	Болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх удирдлага, зохион байгуулалтын зардал	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах
8	Байгаль орчны аудит	4,000,000
9	Орчны хяналт шинжилгээний зардал	7,800,000
10	БОМТ хэлэлцүүлэх, тайлагнах зардал	1,500,000
Нийт зардал		96,460,000